UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

ELS PLANTEJAMENTS DEL SISTEMA EDUCATIU ALS INICIS DE L'ESPANYA LIBERAL. (1833-1857).

TOM - I

BARTOMEU MULET TROBAT

PALMA, JULIOL-1989

> les dieren'. Mas las comisiones locales no tienen ni pueden tener otro medio de activa ejecucion que el auxilio de su presidente, como autoridad civil local; del alcalde en fin. Preocupado este y acosado á veces con negocios urgentes de diferente naturaleza, es verosimil que no haya dado grande importancia á cuanto es relativo á escuelas. Las comisiones, suponiendo que al principio tuviesen interes por las mejoras de estos establecimientos, convencidos luego de su importancia, se habran ido desentendiendo de un servicio voluntario, é inutil hasta cierto punto". (752)

En definitiva: creu que el sistema d'inspecció vigent en aquells moments no era de cap utilitat positiva o pràctica. Es queixa de que les comissions hagin de dur a terme la seva labor gratuïtament i, sense desmerèixer la possible labor de les comissions, considera que la inspecció de les escoles d'Instrucció primària ja no pot continuar exclusivament encarregada a dites comissions, aquesta ha d'esser encarregada a persones escollides d'entre aquelles que tenguin estudis o professió que hagin de coneixer tot el relatiu a l'ensenyança, i hauràn d'esser anomenats directament pel Govern. (753)

Es veu que aquest article va esser considerat pel B.O.I.P. com interessant, i el 31 de maig de 1845 en Pablo Montesino, en portada escriu la continuació del tema de l'inspecció, amb el títol: "Necesidad del establecimiento de inspectores para los progresos de la instruccion primaria". (754)

Parteix de l'afirmació que les comissions de província tenen dificultats per a dur a terme la seva funció, i pensa que

la comanda del Govern feta a través del reglament provissonal regulava les seves funcions, i considera que:

> "El gobierno no podrà formar idea exacta del estado de la enseñanza, y por accidente solo, podrá acertar en alguna medida importante, sin estar informado, no ya por punto general y colectivamente del número de escuelas, maestros y discipulos en todo el reino; sino con individualidad y por menor, del número de escuelas públicas y privadas en cada pueblo; respecto de su vecindario; del número de niños de uno y otro sexo concurrentes á las escuelas y sus edades; maestros, y provision de instrumentos y medios de enseñanza". (755)

Es col.loca completament a favor d'una reforma de les funcions de les comissions d'instrucció primaria, donada la importància que té la vigilancia educativa, i proposa la creacio d'una figura d'una espècie d'agent i posteriorment establir la figura de l'inspector. Acaba les seves paraules dient que l'inspector de província, que dependrà de la comissió superior, podrá esser molt útil a la comissió d'exàmens, des del seu lloc com secretàri. (756) Per altra banda aquí podem recordar que el cos pròpiament d'inspectors d'ensenyança primària no es crea fins a 1849.

El mateix Pablo Montesino segueix fent indicacions per a la millora del sistema escolar, instrucció primària, en aquest cas l'article es titula: Clasificacion de los niños en las escuelas y conveniente distribucion de los discípulos en secciones ó subdivisiones para el común aprovechamiento. (757) A on la seva preocupació més destacable és la d'aconseguir que els mestres estasin formats per a dur a terme l'aplicació de la distribució dels infants i les corresponents ensenyances segons el mètodes mutu i simultani.

Pensa que probablement havia arribat el moment propici per proposar que:

> "Establecidas en la actualidad las escuelas normales en el mayor número de provincias, podria ser ya tiempo de que en cada uno de los semetres que proceden á los exámenes de aspirantes al título de maestros, los profesores encargados de la enseñanza de métodos generales y especiales en aquellas escuelas, señalen un periodo fijo y determinado, de dos á tres meses, p. ej. para ocuparse en esta eneseñanza, y especialmente de dar á conocer los métodos simultáneo y mútuo. Los que hubiesen de ser admitidos á examen deberian haber concurrido esta temporada, estudiado la teoria de estos métodos y visto el mecanismo de aplicacion, ó la de alguno de ellos, en la escuela práctica de los mismos establecimientos. Los antiquos maestros que por su edad ú otras circunstancias no se hallasen impossibilitados de hacerlo, ó que hubiesen dado pruebas positivas de conocer esta parte de su profesion, deberian tambien asistir en alguna de estas épocas: auxiliándoles los ayuntamientos en beneficio comun. De este modo y mejorando el local y menage de las escuelas, para que pueda tener lugar la adopcion de un sistema racional, podrá conseguirse que haya pronto en ellas un verdadero arreglo y ventajosa enseñanza". (758)

El que realment veia Pablo Montesino era que segons indicava la realitat del sistema escolar, la reforma de l'ensenyament primari no disposava de material humà i d'infraestructura suficient per avançar al ritme que exigien les seves propostes, i es feia necessari trobar alternatives positives a la situació creada pels canvis socio-polítics. Veia que era una màquina mala de moure, però que mantenia l'esperança que el sistema escolar s'aniria contruint d'una manera sistemática, encara que amb parsimònia.

La preocupació del B.O.I.P. per divulgar les passes que es duien a terme en favor de la divulgació de la institucionalització de la sindicació dels metres, com per exemple la reproducció de les : "Bases constitutivas de la Sociedad general de socorros mútuos entre profesores de instruccion pública, aprobadas por su junta directiva en el mes de Diciembre de 1840, para presentarlas á la discusion y aprobacion de la junta general", que es l'inici del mutualisme del magisteri. (759) Societat de la que el B.O.I.P. ofereix abundoses notícies.

Dins la línia de noticies que ens oferia el B.O.I.P. referents a la institucionalització del normalisme, el B.O.I.P. a més de reproduir, a traves de la seva part oficial, disposicions oficials com: "Orden de la Regencia provisional mandando ocupar á los alumnos que hayan concluido el curso de estudios en la escuela normal seminario de maestros de esta corte en el establecimiento de escuelas normales en las provincias", (760) es presentava el tema en plantejaments globals referits a la formació dels futurs mestres: "Escuelas normales.= Su objeto principal.= Su organizacion.= Medios y modo de establecerlas.= Ventajas ventajas que deben resultar de su establecimiento". (761) Entre altres coses ens fa dues consideracions importants: "1ª La mayor importancia, mayor extension y diferente direccion que se da á la primera enseñanza: 2ª La gran dificultat, ó quizás imposibilidad absoluta de hallar maestros capaces y en número

suficiente para dar esta enseñanza para el ejercicio de esta profesion, ..." (762) No cal insistir gaire , però la realitat és que, al manco en els inicis, la Normal Central, va jugar un paper important en aquest impuls nomalista, i el B.O.I.P. se'n feia ressò, així que a la seva secció de "Variedades", en el nombre 3, es presenten notícies sobre aquesta escola normal central: "Examenes de la Escuela Normal Central de Instruccion primaria de Madrid". (763) Acta que fou presidit per Manuel José Quintana, com a president de la Direcció General d'Estudis, amb un discurs del Director General d'Estudis Pablo Montesino, també Director de l'Escola Normal, discurs que ja analitzarem més profundament a l'apartat dedicat a les escoles normals. Interessant és la llista d'allumnes que ens ofereix, que llavors seran molt coneguts, com per exemple: Laureà Figuerola (futur Director de l'Escola Normal de Barcelona) i Mariano Carderera (futur Director de l'Escola Normal d'**Osca**). (764)

si seguim amb aquest tema en el nombre 4 del B.O.I.P. hi figura la llista d'alumnes de l'EScola Normal Central: "Lista de los alumnos que habiendo cursado en la Escuela Normal-Seminario de Maestros de instruccion primaria del reino dos años de studios pevenidos por la disposicion segunda de la Real órden de 8 de Abril de 1838, y por el art. 16, tit. IV del reglamento interino de dicho establecimiento, han sido examinados con aptitud para el planteo y direccion de las escuelas normales

en las respectivas provincias, para las cuales han sido comisiona- y que expresan a continuacion ...". (765) Aquí només recordarem els més coneguts per la seva trejectòria posterior: Mariano Carderera, d'Osca, i , com ja hem dit, futur Director de la seva Escola Normal; Joaquim Benet, de Tarragona i primer Director de la seva Escola Normal; Antonio Fontava, de Tarragona i primer Director de l'Escola Annexa de Tarragona; Odon Fonoll, primer director de l'Escola Normal de LLeida i posteriorment de la de Barcelona; Laureà Figueroa, de la de Barcelona; José Mª Flores, d'Oviedo.

Precisament, un dels primers annuncis de llibres que es fan en el B.O.I.P. és el de Laureà Fugueroa: manual completo de enseñanza simultanea y mixta, (766) al mateix temps que el conegut: Manual para la escuela de párvulos, de Pablo Montesino. (767)

Un altra aspecta en el que cal fixar-nos, en que fa a les propostes per a la pràctica educativa, és el dels examens i la disciplina dels alumnes. En aquest sentit resulta significatiu l'article del nº 46 del 15 de gener de 1843: "De los premios y castigos de la enseñanza primaria", que en el que fareferència a la refelxió sobre la disciplina dels alumnes de la Instrucció primària ens diu:

> "... Los premios y los castigos no son ni pueden ser en ningun caso indiferentes, y pueden por el contrario ser

> muchas veces de una influencia decisiva en la suerte futura del individuo sometido á estos poderosos estímulos, cuando comienza á formarse como ser moral y racional. De aquí la necesidad de servirse de estos medios con especial habilidad y suma prudencia, y de dar á su aplicacion una importancia que generalmente no se ha dado, y se está muy lejos de dar por el mayor número de maestros. Los castigos sobre todo son todavia para muchos el recurso único con que se consideran capaces de establecer el órden, obtener adelantamientos y dirigir una escuela". (768)

La qual cosa critica, i considera que els premis i càstics ha d'esser un mitjà moral i útil a l'educació. Aprofita aquest escrit per definir la seva concepció educativa, i considera que el fi primordial de l'ensenyança primària és la formació del caràcter, formar: "Antes hombres de bien que hombres de saber". L'Educació pública i del poble vol dir:

> "... Formar, pues, el caracter moral del individuo, instruirle y prepararle para las artes ú oficios útiles de la vida, sin perder de vista el cuidado de robustecer su constitucion fisica, viene á ser el triple objeto que debe proponerse el maestro; porque esto importa á los individuos, á las familias y al Estado. Lo primero se conseguirá procurando que los discípulos sean afectuosos entre sí y para con toda clase de personas, obedientes á los individuos, á las familias y al Estado. Lo primero se conseguirá procurando que los discípulos sean afectuosos entre sí y para con toda clase de personas, obedientes á sus padres y familias, á los maestros, y en fin, todos los que tienen derecho á su deferencia y subordinacion por la mayor representacion y respeto que merecen á los demas; que sean agradecidos para con los que les hacen bien, sinceros y generosos en sus tratos y relaciones unos con otros, aplicados al trabajo, industriosos, honrados, contentos con su suerte, leales y pacíficos como súbditos; y sean finalmente verdaderos cristianos. Mas estas disposiciones morales no se devuelven sino en consecuencia del desarrollo de los primeros sentimientos naturales, y del cuidado de que estos no degeneren; del amor á sus semejantes resultado del amor filial; de la gratitud; de la confianza y obediencia que provienen de aquel". (769)

Una concepció de la disciplina com a submissió a l'autoritat que representen les persones majors, molt moralista segons el seu model d'home moral i religiós. Es vol aconseguir l'armonia a la classe per possibilitar ordre social a la societat. Però és un avanç repecte a la pedagogia tradicional, encara que també és veritat que es fonamenta en l'emulació competitiva.

L'estudi de com es plantejaven els exàmens i com es duien a terme tal com s'informava en el B.O.I.P., ens interessa també per compredre quin era el grau d'exigències a nivell de coneixements en aquella època a la instrucció primària, vegeu sinó la notícia que la Comissió provincial de Toledo ofereix a: "Exámenes públicos de los niños de Noblejas", celebrats el 24 i 26 de juny de 1842:

> "3º Acto seguido dos niños explicaron un tratado de nuestra religion sacrosanta.
> 4º Inmediatamente se fueron presentando por secciones los niños de cuarta clase á leer en impreso, quienes lo hicieron con la mayor correccion y buen estilo, haciendo sentir perfectamente á los afectos del ánimo por medio de puntuacion.
> 5º En seguida salieron cuatro niños á explicar las principales y mas interesantes reglas de ortografia, que analizaron despues por medio de unos ejemplos que se les presentaron escritos con buena y mala ortografia, resolviendolos con exactitud é inteligencia.
> 6º Otros dos niños explicaron parte de la gramatica de nuestro idioma castellano.
> 7º Inmediatamente s epresentaron los niños de la tercera clase á leer sus respectivas lecciones.
> 8º A continucion, un niño explicó un pasaje de la santa Escritura del antiguo Testamento.
> 9º Tambien salieron en seguida los niños de la segunda clase á leer sílabas.
> 10. Otros dos niños explicaron historia natural con la mayor desenvoltura y precision.
> 11. Despues se presentaron los de la primera clase

del conocimiento de las letras del abecedario, quienes distinguieron las minusculas y mayúsculas, vocales y consonantes, mudas y semivocales.

12. en seguida la clase de escribientes presentó á los señores sus colecciones de planas que á prevencion tenian preparadas, siendo de la aprobacion de todos los concurrentes el hermoso carácter que en varios sobresalia, y en todos se observaba mucha igualdad, limpieza y buena forma: estos mismos niños hicieron un análisis de las fundamentales reglas del arte caligráfico.

13. Otros dos niños explicaron unos principios de geometría, demostrando prácticamente en el encerado todas las figuras de dicho arte.

14. Un niño explicó un trozo de la historia de España con mucha presicion.

15. En seguida la clase de contadores resolvió en dicho encerado las operaciones de suma, resta, multiplicacion y division por números enteros y mistos, y las del quebrado, con otros varios ...

16. a continuacion un niño con gran despojo explicó la geografía de españa segun la nueva division territorial, y cuanto comprende esencialmente dentro de sus limites, dentro de sus límites, cuyo niño mereció los mayores aplausos del público espectador.

17. Inmediatamente se fueron presentando por clases todos los niños á explicacion de doctrina cristiana, dando pruebas inequivocas de estar al corriente de ella". (770)

Eren matèries generalitzades en la majoria d'escoles de pràctiques, amb uns coneixements elementals i repetitius sense massa creativitat. Però ja li val per l'època que estudiam en que el sistema educatiu estava en un període de reconstrucció.

També es dedicava el B.O.I.P. a prendre notícies d'altres publicacions oficials d'afers d'Instrucció pública de novetat, en aquest cas, que a continuació indicam, és una part no oficial pres del "Boletin de fomento": "Exámenes de la escuela especial de Ingenieros de caminos, canales y puertos". (771) Element característic de nova creació. era un model d'escola elitista i selectiva:

"Se han presentado esta año sesenta y tres apirantes para ingresar de alumnos en el establecimiento: han sido aprobados.

El año pasado ingresaron en la escuela veinte y cinco alumnos, de los cuales solo cinco han ganado el primer curso.

El segundo curso se componia de ocho individuos: han sido aprobados cinco.

En el tercer curso habia siete: han sido aprobados cinco.

En el cuarto curso, compuesto de siete alumnos, solo ha sido reprobado uno.

En el quinto curso han sido aprobados los cuatro alumnos de que se componia.

D. Jacobo Rubio ha sido excluido de la escuela por haber perdido dos veces el primer curso.

Se ha observado todos los años en los exámenes de entrada de la escuela de Caminos, que todos los jóvenes que han estudiado las matemáticas en las provincias, se presentan en muy mal estado, aunque con certificaciones de sobresalientes; encontrandose acaso solo uno por cada veinte que tenga una mediana instrucion. Este defecto es debido á la mala eleccion de autores para la enseñanza, y principalmente á la falta de conocimientos de los profesores, muchos de los cuales serian reprobados si vinieran a examinarse de lo mismo que estan encargados de enseñar". (772)

El recel de cap a la resta d'indrets de l'Estat espanyol per considerar que no reben la preparació necessària per ingressar a la institució.

A continuació, amb aquesta dinàmica de descriure el contingut del B.O.I.P., ens fixam en l'educació dels pàrvuls, tema que insistien els liberals que era importantíssim consolidar perquè la seva reforma educativa tengués la dimensió exigida.

L'"Examen de parvulos":

"Con el interes que inspiran los nuevos establecimientos de educacion de parvulos hemos presenciado el exámen que se verificó en la escuela titulada de Virio, calle de Atocha. No expresamos, porque no nos es posible

> las hemos que hemos sentido con cuanto han concurrido á aquel acto al ver un número de niños, que no bajaria de ciento ochenta, de dos a cuatro años de edad la mayor parte de ellos, y ninguno mayor de seis años, que con admirable concierto se ocupaban en los diferentes ejercicios, y sobre todo en el canto variado y dificil de algunas de sus muchas canciones. Esta regularidad y esta simultaneidad de actos, á que costaria mucho terabajo acostumbrar á persona de mayor edad, prueban ostensiblemente los efectos de la disciplina suave y bien entendida de que presagiamos los mas felices resultados". (773)

La importància de la institucionalització de l'Educació dels pàrvuls no es pot valorar per a la descripció d'uns puntuals examens, que per altra banda no ens pareix que qualificatiu d'examen sigui aquí el concepte corecte per definir el que era questa reunió presentada pel Butlletí, més bé era un acta social de presentació, però una mica cansat pels infants, com el mateix que ens informa, ens indica que després de tres hores d'acte els nins estaven excessivament fatigats. (774)

Però la qüestió dels exàmens sembla que era un tema que interessava els que refelexionaven sobre els aspectes educatius del moment i així és que en el B.O.I.P. se'ns dedica un article als: "Exámenes en las diferentes enseñanzas.= a qué se reducen en la actualidad, por punto general". (775) considerats com un element fonamental en la Instrucció pública i es cerca quin seria el sistema idoni per avaluar els sabers dels alumnes.

En aquest article es proposa expresar el seu punt de vista i consideracions generals per explicar els aspectes dels exàmens que faciliten el progrès de l'ensenyança pública.

Es defieneix l'examen de la següent manera:

> "...con aplicacion al asunto de que tratamos, significa el acto de averiguar lo que uno ó muchos individuos saben acerca de una ó varias materias; averiguarlo directamente, extraer, digamos así, de su inteligencia y su memoria las ideas ó conocimientos que haya adquirido; esto es ex animo trahere lo que el individuo ha concedido, conserva ó recuerda, sabe en fin. El exámen, ó los exámenes, ó los exámenes tanto en la enseñanza primaria como en la intermedia y superior, son de dos especies, por mas que en el fondo unos y otros tiendan al mismo fin por mas que en el fondo unos y otros tiendan al mismo fin de apurar lo que alguno saben ó ignora en materia determinada. Hay sin embargo esta diferencia; en el exámen público se trata ó de be tratarse de dar á todos los concurrentes á este acto pruebas inequívocas de lo que el discípulo ó los discípulos han adelantado en la instruccion que estan recibiendo; y en el exámen particular ó privado, es solo el maestro el que se cerciora de los progresos individuales de los de los de los discípulos, para arreglar en consecuencia la enseñanza; volviendo atrás con aquellos que no han aprovado, y pasando adelante con los que se hallan en disposicion de emprender el estudio de otras cosas que se hallan en disposicion de emprender el estudio de otras cosas que suponen conocimiento de lo que antes se ha enseñado. el exámen privado no es igualmente necesario en los dos sistemas de enseñanza primaria, simultáneo y mutuo; y la razon es obvia".(776)

Es segueix la descripció del tema dels exàmens en els sistemes d'esnenyança simultània i mútua,assenyalant les característiques diferenciadores.

Però tant el mestre d'un com de l'altre sistema d'ensenyança estava obligat a dur a terme exàmens públics (juny i desembre), si bé es queixa que moltes vegades resulten meres representacions teatrals o farses amb l'ojectiu d'al.lucinar els assistents a l'acte públic.

S'aconsella que perquè els exàmens formals resultin correctes i efectius per saber la vertadera aplicació dels deixebles

jovençans.

I ens vol fer notar una sèrie de punts capitals per entendre la importància d'aquests exàmens:

> "Primero: la persona que pregunta si no fuere el mismo maestro, y este en su caso, deben acomodarse al carácter mas ó menos resuelto del examinando. Preguntas hechas con tono áspero ó imponente á un niño muy tímido le desconciertan á punto de no saber ó no poder contestar. segundo: á los niños se les debe preguntar en el mismo lenguaje á que estan acostumbrados, y valiéndose en cuanto pueda ser de los mismo términos y explicaciones con que se les enseña. A este fin cuando una persona extraña hace alguna pregunta á que el niño no contesta porque no comprende bien, pero á que contestaria en concepto del maestro si la comprendiese, debe apresurarse este á expresarla con las voces acostumbradas. Tercero: al examinar á un niño en público debe estar siempre á la vista el maestro ó el instructor ordinario; porque esta circunstancia induce siempre gran confianza a los discípulos". (777)

De totes maneres cal indicar que a nivell d'Instrucció primària els exàmens van adquirint importància mentre es va ascendint en els escalons superiors. (778) Però en definitiva considera que els exàmens públics als col.legis i universitats resulten gairebé inútils.

Considera que la reforma referent als exàmens ha de comprendre la necessitat d'esser escrits, a més dels orals, públics i individuals. Es queixa que les reformes duites a terme no han aconseguit corregir tots els defectes anteriors.

Els exàmens seguien envoltats d'un esperit tradicional i repetitius, i no gaire imnovadors. La compensació que rebien en els actes publics, més bé era la satisfacció d'agradar als adults més que l'adquisicó de consciència de la seva utilitat per part dels alumnes.

La tasca informativa del B.O.I.P. és molt gran, gairebé podem afirmar que a través de la informació que ens ofereix abarca la majoria de temes que en aquest treball ens hem imposat estudiar, al manco el de caire més lligats en la política educativa del moment, i per tant només del B.O.I.P. podem considerar que ens possibilita un treball prou extens per haver-hi de dedicar molt més extensió que la que ens és possible dedicar. El barrejat de temes que oferim aquí segur que no resulta complert, però esper que resulti suficient per donar una visió general dels temes que tractava i de la importància informativa que tenia pels professionals de l'Educació, i per nosaltres mateixos si volem conèixer en profunditat els plantejaments pedagògics que s'impulsaven des d'aquesta publicació.

Fins i tot cal indicar que en diversos temes encara hi persistia la influència dels plantejaments il.lustrats, especialment en el que es refereix a la concepció populista i utilitarista de l'Educació, però també en una certa perspectiva de futur, en el sentit de que hi trobam titols d'articles com: "Educacion de las clases dedicadas á la industria", en el que s'indica la voluntad de fer observacions a l'estat de la industria i defensa la potenciació de l'Educació específica pels diferents professionals que havien d'esser implicats a la indústria.

Es pensa que el Govern està en antecedents per poder fomentar aquest tipus d'ensenyança, creu que es potenciaran algunes rames

de les professions, dedicada a les classe treballadora, ja que:

> "Por desgracia no hay eleccion para las clases trabajadoras y pobres; ni buena educacion primera ó elemental, ni oportunidad de proporcionarse despues la segunda; y no será preciso demostrar hasta qué punto necesita la clase pobre una y otra educacion para disminuir sus sufrimientos, mejorar su suerte y asegurar la tranquilidad de los demas.
> La clase media no la necesita menos; por el contrario, es la que necesita mayores conocimientos y hábitos mas austeros. Los que pertenecen á esta clase no solo tienen que cultivar con esmero sus facultades mentales y morales en beneficio propio, sino que por su posicion se ven obligados á contener por una parte á aquella clase de la sociedad que aspira naturalmente á sobreponerse á las demas, y tienen tambien que ilustrar la otra y dirigirla por el camino que conduce al bienestar general, y tienen en fin que reunirlas ambas. En el dia, cuando la sociedad humana no se compone, en los paises civilizados, de una porcion de señores y otra mayor de esclavos, la clase media, esta nueva porcion de las sociedades modernas, significa mucho ó importa mucho para que no se cuide de educarla" (779)

I no podia mancar, com és habitual a l'època, el repàs comparatiu amb altres indrets d'Europa i Estats Units. En definitiva volia esser una forma d'educació popular dins el que anomenen Liceus o Instituts mecànics.

Es proposa que:

> "Un Liceo ó Instituto mecánico central que podrá tener lugar en la capital del reino con los auxilios de la primera escuela especial de idustria á que parece destinado naturalmente el Conservatorio de Artes, si á este se le da el impulso que necesita. De este modo resultará que los Institutos provinciales de segunda enseñanza, cuando hayan sido creados por la ley, vendrán á ser fundamento de las escuelas especiales de artes, industria &c.; y estas escuelas serán entonces el medio eficaz de facilitar en las capitales de provincia el establecimiento de los Liceos ó Institutos de que hemos hablado; asi como las escuelas superiores de instruccion primaria, una vez en accion, promoverán verosimilmente la formacion de Liceos ó Institutos de pueblos" (780)

Aquestes propostes sortien de Cipriano Montesino, coherent amb una mentalitat utilitarista heretada de la Il.lustració,

adaptada, però, a la mentalitat liberal que representava el B.O.I.P.

Dins aquest concepte d'Educació utilitarista, més bé en favor d'entendre l'educació com una idea populista, trobam els plantejaments del liberal Ramon de la Sagra, que quan ens explica la creació d'escoles de pàrvuls, per exemple a: "Noticia del establecimiento de educacion formado recientemente en la fàbrica de cigarros de Madrid para los niños de sus operarias", per millorar l'educació de les classes jornaleres, ho fa amb els següents termes:

> "A principios del año pasado de 1840, siendo yo inspector de la escuela de párvulos de la calle Atocha, hice una visita domiciliaria á las familias pobres de aquellos barrios que tenian niños en ella ó que solicitaban su admision. Dicha visita no fue inútil para mis estudios sobre las clases jornaleras, y ademas me dio á conocer una necesidad urgente, cuyo remedio en mi opinion seria un establecimiento tal cual yo siempre habia deseado. Al dar cuenta á la benemérita Sociedad para mejorar y propagar la educacions del pueblo, de algunas de las observaciones que me proporcionó hacer la mencionada visita, insistí en el estado de descuido y muchas veces de abandono y aislamiento absoluto en que habia hallado á los niños de pobres jornaleros, especialmente de las mugeres que pasa el dia fuera de las casas para ganar el precioso sustento. A los niños menorcitos los dejaban las madres al cargo de algunas vecinas mediante una retribucion; estas llevaban ó enviaban los de pecho al parage donde trabajaban las madres para que les diesen de mamar dos veces al dia, y los otros permanecian en los cuartos, en los portales ó en la misma calle. Los mayores quedaban en misma desatendidos, ó si asistian á la escuela del bario, vagaban en las horas de ocio fuera de todo cuidado y vigilancia. Algunas madres temerosas de confiar sus niños á vecinas poco celosas, y otras no pudiendo retribuir el trabajo de cuidados, preferian dejarlos encerrados en la habitacion ó solos ó juntos dos ó tres, con un pedazo de pan y un jarro de agua desde la mañana hasta el anochecer, en que ellas volvian de su trabajo". (781)

Sabut és l'interès de Ramón de la Sagra per qüestions socials i educatives, perfectaments coherents en un pensament pedagògic liberal democràtic en una visió social de la problemàtica de les classes treballadores i defensor d'una educació popular al servei dels treballadors, encara que una mica paternalista en benefici d'una armonia amb les classes mitjanes que en definitiva eren les que dominaven l'aparell de producció, o en aquest cas fer possible una armonia de comunitat d'interessos Govern-treballadors ja que es tracta de la "fabrica de cigarros" a compte del Govern.

Segueix indicant que la seva proposta de que l'escola d'infants per dur a terme un assaig d'educació popular, necessària per a les classes obreres. Però havia d'esser que les mateixes jornaleres, com a participació a l'experiència perquè la fessin com a seva.

L'experiència, acceptada per part del superintendent de la fàbrica, Carlos Groizard. Era un establiment que, segons la seva idea general, hauria de comprendre tres seccions: "1ª Sala de lactancia. 2ª Escuela ó asilo para los parvulitos de ambos sexos. 3ª Escuelas primarias para niños y para niñas separadamente". (782).

Després d'una descripció en que havia de consistir l'estructura de les tres sales i els avantatges que vendria a reportar tal establiment, ens indica, en Ramón de la Sagra, que va posar-la baix de la tutela de la societat per a millorar l'educació del poble i tingués l'aprovació corresponent del Govern. (783)

La procedència dels nins era:

> "... no solo de la escuela de párvulos establecida desde el mes de Noviembre del año pasado, sino además de otras dos primarias: una para niños y otra para niñas mayores de seis años, establecidas en el mes de junio último en bellos locales, y surtidas de todos los enseres necesarios para la enseñanza, cuya coleccion será completada sin dejar nada que desear, con lo que se ha pedido al extrangero". (784)

La matrícula de les tres escoles era d'uns cinc-cents nins, a pàrvuls; cent trenta a la primària dels nins, i cent seixanta a la de nines.

Pretenia que l'experiència fos un model per a la resta de fàbriques de la península. Dins un plantejament polític i social com aquest, les notícies sobre escoles de pàrvuls solien anar en aquesta línia. El 15 de febrer es publica la notícia sobre les escoles de pàrvuls depenents de la fàbrica de tabacs, ens ho presenta com un avantatge i amb el vist-i-plau del Regent Espartero, del Ministre de Governació, i del director de la Fàbrica. (785)

Però al mateix temps hi figurava un plantejament més bé liberal com el de Pablo Montesino, que ens ho descriu així:

> "La superior educacion que una escuela de párvulos bien dirigida es capaz de dar á los niños, los hábitos de orden, de benvolencia mútua; de docilidad, paciencia, justicia, etc. que puede inducir desde la mas tierna edad; el alto grado en fin de poder moral que desenvuelve y pone en activo ejercicio, constituyen indudablemente la mejor preparacion para las escuelas comunes, á que han de concurrir ó deben concurrir despues estos mismos niños. A los progresos intelectuales ó instruccion que han de recibir en las escuelas infantiles no se danto valor como a los resultados físicos y morales que se desea optener en ellas ; por que se creé que cuando la enseñanza elemental primaria está medianamente arreglada en un pais, el curso regular y sistemático del estudio intelectual debe comenzar inmediatamente despues que los niños dejan estas escuelas". (786)

El parvulari significava l'inici de tot un procés d'escolarització que culminaria amb el pas de tots els nivells educatius fins a la Universitat. De totes maneres Pablo Montesino era conscient que era un nivell en el que no es podien exigir grans coneixements específics, sinó més bé que sabes despertar l'interés dels infants per les coses i preparar-los perquè esdevenguessin bons estudiants en el futur.

De totes maneres hi ha afirmacions que resulten un poc sui generis com per exemple que:

> "... La razon, la autoridad y sobre todo la experiencia están en nuestro favor. Creemos que en toda escuela de párvulos es necesaria una muger para mejor asistencia y cuidado de los niños, especialmente de los que se hallan en la edad de 2 á 4 años; y más conveniente, en cuanto pueda ser, una madre de familia. es indispensable una muger, cualquiera que sea el número de párvulos; mas en una escuela donde se reunen ochenta, número menor que se regula para dos maestros permitiendolo el local, no consideramos en general, á propósito dos mugeres para el buen régimen y direccion de aquella escuela". (787)

És una apelació a la necessària col.laboració de la dona a l'educació dels nins per considerar-la més adient a les exigències d'aquest tipus d'educació que pensa s'ha de donar a les escoles de pàrvuls.

També hi ha afirmacions estranyes, segons la nostra forma de pensar d'avui en dia, com per exemple:

> "...En las escuelas de párvulos sucede precisamente lo contrario; cuanto mayor es el número de niños, siempre que no sea desproporcionado el local ni mayor que el que se regula para maestro y maestra, tanto mas facil es dirigir, y sobre todo educar á los párvulos. Esto que á primera vista parece una paradoja es sin embargo un hecho uniformemente acreditado en todas las escuelas bien dirigidas; hecho notable, luminoso y fecundo en resultados útiles; de bastante importancia, ...". (788)

Era una manera elegant de dir que per cumplir amb les necessitats que l'escoles de pàrvuls implicaven bastaven pocs metres o mestreses, i amb ells es cubria una gran quantitat de possibles llocs que facilitarien la creació de dites escoles.

A nivell de realitat cal posar alguns dels exemples que s'aplicaven d'escoles de pàrvuls que s'anaven creant, segons les notícies aparegudes al B.O.I.P.: "Nueva Escuela de Párvulos en la ciudad de Guadalajara. (789), per no centrar-nos tant a Madrid.

L'esdeveniment de la instalació d'una escola de pàrvuls a Guadalajara, vol indicar una certa proliferació d'aquesta casta d'institucions. Encara que no ens ofereix gaire notícies específiques del seu funcionament, més que: "Las disposiciones con que se presenta el maestro (Francisco Asenjo March) director de la escuela hacen concebir ligeras esperanzas del acierto y buen desempeño en el delicado cargo que se le confia". (790)

Però Pablo Montesino no desistia amb els seus plantejament educatius sobre les escoles de pàrvuls, i retorna en aquest camí a nivell de justificar el nombre d'alumnes per professor. Al respecte ens indica que:

> "...Esta verdad confirmada por la esperiencia, y de que pueden cerciorarse todos los que examinen atenta y comparativamente dos escuelas de esta clase, que, en regulares circunstancías, tenga la una corto número de niños, quince ó veinte, p. ejem.. y ciento ó mas la otra, no es sin embargo generalmente conocida; ni parece á primera vista tan conforme á la razon que no sea preciso esplanarla, para convencimiento de unos

> y útil aplicacion de muchos padres de familia. Es sabido que ni la edad á que concurren los los párvulos á las escuelas es susceptible de lo que comunmente se dice instruccion como resultado del estudio y la enseñanza metódica que tienen lugar en otras escuelas, ni es esta instruccion, el objeto principal de aquella". (791)

Continua aquesta sèrie de reflexions en un fer notar que les dificultats comencen quan el mestre vol mantenir l'ordre, especialment en els primers dies, i més si no es té experiència.

La influència que tenia Pablo Montesino quan escrivia aquestes paraules era anglesa i el punt de referència era el mestre anglès, que considerava com a fundador i primer mestre de les escoles de pàrvuls. (792)

Planteja la coeducació dels sexes, cosa que es feia poques vegades en aquell temps:

> "...Entre estos ochenta ó cien niños de uno y otro sexo, los juegos, las ocupaciones, las propensiones y gustos, variarán sin duda mas ó menos, y esto contribuye á que naturalmente contraigan especiales simpatias y relaciones entre si. Se ha dicho otras veces, que los niños de dos á tres años gustan mas de la compañia de las niñas y de las diversiones de estas; ... Las niñas están mas dispuestas por la naturaleza para cuidar de estos individuos que todavia no pueden por si mismos ocurrir á sus primeras necesidades, que necesitan mayor y mas frecuente auxilio y lo encuentran mas facilmente en aquellas. Tienen por otra parte estos niños menos fuerzas físicas, ó menos vigor del que se necesita para los juegos ordinarios de los que cuentan cinco ó seis años de vida". (793)

Nins i nines cerquen la companyia de la gent amb que es troben millor . Es per això que perquè el mestre pugui organitzar els jocs i activitats en el prescolar ha de tenir present que una vegada posades en marxa les ha de supervisar per aconseguir que els hàbits de disciplina i de conducta es conformin a través

dels entreteniments i jocs. (794)

Per altra banda Pablo Montesino resumeix la seva idea d'escoles de pàrvuls destinades a educar infants nins i nines de dos a sis anys, i que:

> "Que en estas escuelas se reciben los párvulos que concurren desde la casa paterna para que los maestros los tomen á su cuidado y vengan a ser para ellos, padres, amigos, y preceptores á un tiempo. De aqui se deduce que cuantos medios y auxilios se consideran necesarios para la buena educacion de los niños deben hallarse en las escuelas. Que la casa y escuela deben estar reunidas en ellos; la dulzura cariñosa de la madre ingulgente, debe estar convinada con la discreta firmeza del maestro; la salud y las fuerzas físiscas sostenidas y desenvuelatas por medio de ejercicios variados, agradables y propios para robustecer todas y cada una de las partes del cuerpo; las disposciones y hábitos morales arreglados á buenos principios religiosos, de modo que los preceptos del Salvador vengan á ser la regla de conducat futura y permanente de los discípulos; y por último, las facultades intelectuales, cultivadas con discernimiento y asiduidad, ejercitando y educando á este fin sentidos corporales". (795)

A continuació considera que, perquè el llenguatge s'ensenyi correctament, les coses i els exemples han de precedir les paraules. L'estímul per aconseguir el progrés moral i intel.lectual ha d'esser lent i no massa continuat. S'aprendrà jugant, però els jocs s'hauran de seleccionar i dins un ordre. I finalment considera que les paraules tècniques i coses que són mal enteses pels infants i apreses de memòria s'han d'evitar, perquè poden esser perjudicials pel futur desenvolupament intel.lectual dels infants, (796) inclús considera que hauran d'esser abolits.

La forma més utilitzada pel B.O.I.P. per a informar sobre la realitat educativa era la de publicar els informes que enviaven les Comissions provincials d'instrucció primària, en aquest cas, per exmple l'informa que va enviar Laureà Figuerola com a inspector d'escoles de la Comissió provincial de Barcelona de la seva visista a Igualada, a on despres de descriurer les escoles existents, passa a criticar l'apatia i manca d'acompliment de la llei d'algunes de les escoles visitades, i proposa imposar-se més per part de la Comissió provincial d'Instrucció primarària devant els ajuntaments que tenen molt descuidada la seva obligació per velar per la Instrució pública. (797)

De la villa d'Igualada ens indica:

> "La villa de Igualada contaba con dos escuelas públicas, una de leer y otra de escribir y aritmética, division que con arreglo á lo prevenido en el reglamento provisional no podia subsubsistir. Por tanto manifesté que solo podia considerarse como una escuela. En este concepto se verificaron unos exámenes públicos en los dias que alli permanecí; exámenes ...completamente brillantes, pues los alumnos han dado muestras de mucha aplicacion, solidez en los conocimientos, y una extension en ellos, que con algunas modificaciones, pueden constituir una escuela superior, puesto que conocian el cálculo mercantil, teneduria de libros, álgebra, geometria, taquigrafia y dibujo académico de figura, ornato y paisaje". (798)

A continuació recomana, al Cap polític de Barcelona, que D. Mariano Ferrer, ex-escolapi, com el possibilitador d'aquesta tasca positiva, a pesar de l'abandó de l'ajuntament. També proposa la creació d'un institut de segona ensenyança, per la importància fabril i comercial de la població. (799)

Però moltres altres noticies aparagudes al B.O.I.P. ens interessserien indicar o presentar, perquè les possibilitats informatives sobre els temes educatius del moment son molt amples, per exemple es tracten temes com l'educació d'adults dins un concepte d'educació del poble, (800) l'educació de la dona, com un complement de l'home, no com un igual, (801), la culturalització populitsta des de la proposta de Biblioteques populars, asimilables a biblioteques rurals per facilitar la lectura en els llocs a on no era encara la generalització de la lectura i vulgaritzar la lectura a les capes considerades baixes de la societat, (802) temes que ens donen peu per a pensar que encara ens queda molt per analitzar del B.O.I.P., però crec panoràmicament parlant l'objectiu inicial de presentar la temàtica més significativa que el B.O.I.P. oferia fins al setembre de 1845, en especial a la informació no estrictament oficial a les seccions "Parte no oficial" i "Variedades".

Per altra banda el B.O.I.P., en el seu conjunt, ens ha proporcinat informació per la majoria d'apartats dels que consta aquest traball, tant pel que fa a la informació oficial com a la informació no oficial. Es pot considerar que a partir dels principis de 1845 el B.O.I.P. inicia una segona etapa, baix la diracció de Xavier de Quinto, sense deixar de tenir el seu caire oficial i oficialista.

2.1.3. La prosa romàntico-costumista i alguns dels seus literats amb plantejaments educatius (1833-1845).

La llibertat d'expressió facilitaria la creació literària, especialment característica en el regnat d'Isabel II, que ja va tenir els seus inicis a la regència de Maria Cristina, fins i tot, literariament parlant, des de la publicació d'"El pobrecito hablador" de Larra (1832-1833).

La llibertat d'expressió i d'impremta es va desenvolupar legalment a partir del 4 de gener de 1834. (803) En aquest sentit el que ens interessa assenyalar és que la llibertat d'impremta va afavorir la penetració a les poblacions de l'Estat espanyol dels corrents de pensament europeus, entre els que s'ha de recordar hi ha el "Romanticisme", que segons la interpretació que ens fa dell Miguel Artola, vol dir:

> "El Romanticismo, al afirmar la radical intervención del hombre en la sociedad -el individuo es una creación social por cuanto sólo la sociedad puede proporcionarle el lenguage que le es necesario para, a través del pensamiento, alcanzar la condición humana- establece sobre supuestos nuevos la relación entre el individuo y la sociedad ...
>
> El hombre, por ser una creación social se encuentra en una situación de dependencia respecto al pueblo, que a su vez, es concebido como un sujeto singular dotado de una personalidad específica que se expresa a través de una comunidad y de una cultura propia, cuyos elementos definidores fundamentales seran la lengua y el derecho". (804)

Malgrat aquestes afirmacions, realment ens trobam en el pre-romanticisme més que en el romanticisme, i paral.le-

ment a aquest fenomen s'inicia la Renaixença a Catalunya, que podem definir amb les següents característiques:

> "1ª. La utilización literaria de la lengua vernácula como condición necesaria a una buena expresión.
> 2ª. Renovación filosófica cuyas manifestaciones más frecuentes son la recuperación y edición de textos primitivos, fijación dialectal, la traducción de obras de todo tipo que ... la convierta en lengua de cultura ..., y por supuesto la expansión de la enseñanza.
> 3ª La elaboración de una historia y geografía nacionalista, ...". (805)

Renaixença i Romanticisme, pot esser siguin, com va afirmar Allison Peers dos aspectes d'una mateixa moneda, la "rebel.lia romàntica" i el "reneixement romàntic", tot i així considerant que el romanticísme fou a les nostres terres una mena de fracàs. (805 bis).

Per altra banda, la primera mostra de la Renaixença a Catalunya es considera fou "La Pàtria", oda d'Aribau a 1833, que deia:

> "Adeu-siau, turons, per sempre adéu-siau,
> oh serres desiguals, que allí, en la pàtria mia,
> dels núvols e del cel de lluny vos distingia,
> per lo repòs etern, per lo color més blau.
> Adéu tu, vell Montseny, que des ton alt palau,
> com guarda vigilant cobert de boira e neu,
> guaites per un forat la tomba del Jueu,
> e al mig del mar immens la mallorquina nau.
>
> Jo ton superbe front coneixia llavors,
> com conèixer pogués lo front de mos parents,
> coneixia també lo so de tos torrents,
> com la veu de ma o de mon fill los plors.
> Mes, arrencat després per fats perseguidors,
> ja no conec ni sent com en millors vegades;
> així d'arbre migrat a terres apartades,
> son gust perden los fruits e son perfum les flors.

Què val que m'haja tret una enganyosa sort
a veure de més prop les torres de Castella,
si el cant del trobador no sent la mia orella,
ni desperta en mon pit un generós record?
En va a mon dolç país en ales jo em transport,
e veig del Llobregat la platja serpentina,
que fora de cantar en llengua llemosina,
no em queda més plaer, no tinc altre conhort.

"Plau-me encara parlar la llengua d'aquells savis,
que ompliren l'univers de llurs costums e lleis,
la llengua d'aquells forts que atecaren los reis,
defengueren llurs drets, venjaren llurs agravis.
Muira, muira l'ingrat que, en sonar en sos llavis
per estranya regió l'accent nadiu, no plora,
que en pensar en sos llars no es consum ni s'enyora,
ni cull del mur sagrat la lira dels seus avis!

"En llemosí sonà lo meu primer vagit,
quan del mugró matern la dolça llet bavia;
en llimosí al Senyor pregava cada dia,
en càntics llimosins somiava cada nit.
Si quan me trobo sol, parl amb mon esperit,
en llimosí li parl, que llengua altra no sent,
e ma boca llavors no sap mentir ni ment,
puix surten mes raons del centre de mon pit.

Ix, doncs, per a expressar l'efecte més sagrat
que puga d'home en cor gravar la mà del cel,
oh llengus a mos sentits més dolça que la mel,
que em tornes les virtud de ma innocenta edat.
Ix, e crida pel món que mai mon cor ingrat
cessarà de cantar de mon patró la glòria
e passe per ta veu son nom e sa memòria
als propis, als estranys, a la posteritat. (806)

És considerat com el primer poema català netament romàntic, malgrat les afirmacions de l'anteriorment esmentat Allison Peers. Malgrat les controversies que hi ha hagut sobre aquest poema, cal essenyalar que representa un punt de partida més bé simbolic, però que és el poema més conegut d'aquesta època inicial de la Renaixença.

Paral.lelament es desenvolupa un tipus de tradicionalisme filosòfic, que naturalment també incidirà a la literatura que es publicava en aquell temps. Aquest tradicionalisme es copia, o coincideix bestant amb el model de tradicionalisme catòlic francès, fonamentalment a través de la premsa periòdica. Per altra banda, la incidència francesa es deixa notar a tots els corrents ideològico-socials de les revistes literàries.

Per a Miquel dels Sants Oliver, que analitza la influència del pensament francès tradicionalista i romàntic de les actituds polítiques i doctrinals de Balmes, dins una mena de catolicisme doctrinari, o moderantisme doctrinari a la catòlica, (807) ens fa veure el mimetisme en que actuaven molts dels autors de l'època envers el mirall de moda, siguès o no romàntic, el francès.

En conjunt i sempre amb les reticències que es tenen a l'hora d'utilitzar aquest terme, el "Romanticisme" s'inicia a Espanya, segons Menene Gras Balaguer a 1834, amb l'estrena de "La Conjuracion de Venecia" de Martínez de la Rosa (1787-1842) i de "Macias" de Larra (1809-1837), tot seguits del de "Don Alvaro o la fuerza del sino" (1835) del duc de Rivas (1797-1865) i "El Trovador" (1836) d'Antonio García Gutierrez (1813-1884). Tots ells rodejats amb el signe de la mort, signe que queda molt romàntic. A continuació i referent a la poesia, es distingeixen, ens indica la mateixa autora, dues tendències: A la primera podem citar Rivas i Espartero;

a la segona Becquer, Rosalia de Castro i Nicomedes Pastor. Com es veu els poetes que en principi ens interesarien, si de poesia es tractes el nostre estudi, serien els primers, com autors de l'època que estudiam. (808)

En el context que aquí estudiam la literatura, l'autor més significatiu del romanticisme de llengua castellana, serà Mariano José de Larra, el qual té una visió del món típicament romàntica, manifestador del seu drama personal a partir del conflicte que suposa la divergència entre la realitat social i les seves aspiracions ideals de model de societat i de comportament humà.

La seva activitat literària va estar condicionada pels fets político-socials. A partir de 1833 es produeix la recuperació dels liberals per la política oficial, es reuneixen les Corts, però els temes són tractats de manera retòrica i moderada. Espronceda i Larra, però, són defensors de la llibertat d'impremta i d'expresió, de les lliberats civils, de la sobirania popular des de l'òptica aproximada al partit progressista, fins i tot a vegades semblaven a la seva esquerra. (809)

Recordem que en aquell temps apareix el moviment obrer de manera molt localitzada a les zones més introduides a la industrialització, i les classes populars adquireixen paulatinament conciència de classe i s'introdueix el primer socialisme utòpic a través de la incidència en els teòrics

d'aquesta ideologia a l'Estat espanyol. Aquest utòpics influients foren Saint-Simon, Fourier i Cabet.

Simultàniament a quest temps es produeix un fet històric important de de l'òptica de llibertats polítiques i d'expressió de les idees: La Santa Inquisició desapareix definitivament l'any 1834.

En aquest moment també retornen els exiliats a França i Anglaterra, com per exemple el Duc de Ribas, polític i lliberal, autor dramàtic neoclàssic que en el seu retorn es converteix al moderantisme, fins i tot arriba a defensar postures de conservador aristocràtic. Si l'any 1834 Larra estrena el drama "Macias", l'any 1825 el Duc de Ribas estrena "Don Alvaro o la Fuerza del sino", amb la que arriba a la màxima expressió. (810)

Si el Duc de Ribas va retornar des de França, Alcalà Galiano havia viscut exiliat a Anglaterra, igualment que Andrés Borrego, periodistes i escriptors, que es convertien al moderantisme.

Altre autor que ens interessa resaltar d'aquesta època, més que com literat, pel seu paper institucional accidentalment com a director de l'Escola Normal Central de Madrid és Hartzenbusc, que va estrenar a 1837 el drama "Los amantes de Teruel", ambientat en el Terol medieval. (811)

José Zorrilla, inicialment seguidor d'Espronceda es dóna a conèixer com a poeta a l'enterrament de Larra, quan

llegeix un poema davant la tomba de Fígaro. (812) Es l'autor de "Don Juan Tenorio", obra fonamental en el teatre de 1834. Però resulta pseudo-romàntica, reflex de l'ambient socio-polític que es vivia dins la dècada moderada amb un to moralitzador.

Aquest breu repàs històric dels autors més característics del "Romanticisme" en llengua espanyola ens confirma que, al manco, i d'acord amb Alcalà Galiano, va servir per treure la literatura de la monotonia en que es trobava.

El romanticisme de Larra i Espronceda és bastant diferent de la resta i resulta militant i populista. Irrompiren en escena literària poc abans del socialisme utòpic, però probablement són antecessors de Fernando Garrido i Jose M. Abreu, intoductors d'idees socialistes.

Per altra banda la poesia militant, segons Iris Zavala, apareixia, sovint, en els periòdics democràtics i republicans i a la premsa associacionista que tenia els seus inicis , que alimentaven el primer socialisme. El poble abstracte ara es comença a assimilar al poble treballador, al proletariat tant urbà com rural.(813) Malgrat no sigui més que un socialisme pre-marxista i humanista social.

O un liberalisme populista, com el que podria esser el de M. José de Larra, defraudat del liberal-progressisme. Vegeu sinó "Dia de difuntos" com testimoni del seu desencís liberal.

Si acceptam les paraules de Victor Hugo, el Romanticisme és el liberalisme en literatura, només podem aplicar aquest concepte relativament i de forma aproximada, perquè aquest romanticisme, revolucionari i defensor d'**una idea** primordial, la llibertat, tant sols es dóna a l'obra d'uns autors molt determinats. Pròpiament els únics representants, en aquest cas, serien Espronceda i Larra. Espronceda pel conjunt de la seva obra poètica i Larra per les seves vivències i els seus articles literaris.

Espronceda també havia tingut la seva vivència i militància romàntica, ja en temps de Ferran VII havia fundat una societat secreta per assassinar-lo, (814) era un crític del poder absolut, defensor de la llibertat i rebel.lia, un exemple n'és "La cancion del pirata", (815) ` el seu únic Déu és la llibertat i la seva pàtria el mar.

Però anem cap a Larra que és el personatge que ens interessa aquí analitzar. Larra representant d'un romanticisme progressista o revolucionari, però no conservador. L'obra de Larra és l'expressió d'una mentalitat afectada per la crisi del règim anterior, imbuit d'un idealisme ferme, però que el seu irrealisme el durà a rompre amb la realitat que l'envoltava, i és pel que prefereix la mort a la marginació, a l'alienació.

En línies generals Larra és un contestador del sistema social i polític , especialment des de 1832, quan va fundar "El pobrecito hablador", periòdic que es dedica a criticar el règim i la situació en que es vivia en temps de Ferran VII. (816)

Mariano José de Larra (1809-1837) en la seva obra satírica explica el context sociopolític i les circumstàncies en que es desenvolupa la vida parlamentària amb una forta crítica al teatre amb que es dú a terme, ja que les Corts queden inmovilitzades per la moderació i les lluites internes de partit. Però des del punt de vista literari no seria just considerar a Larra només per aquests punts, i des del punt de vista sociopolític és un liberal socialitzant que clama a favor dels oprimits, encara que moltes de les seves tesis són les del Partit Progressista i dur a terme un constant atac a l'Església.(817)

Sovint és la vida de Larra la que defineix el romanticisme que professa, els seus lectors es veuen condicionats a acceptar el seu esperit romàntic a través de la seva trajectòria personal, la seva vida amorosa. (818). En ella es manifesten les seves passions humanes coherents amb el seu ideal romàntic.

La crítica que fa a la política de Martinez de la Rosa, es produeix, a més de a "tres no son más que dos, y que el que no es nada vale por tres. Mascarada política", (819) a "Carta de Figaro a un Bachiller, su corresponsal", (820) i a "Cuasi". (821) Així com la crítica a Alvarez Mendizabal es manifesta a "Figaro de vuelta, Buenas Noches, folleto, Dios nos asista", (822) "El Ministro Mendizabal. Folleto por Don José de Espronceda". (823)

La irrupció de Larra a l'escena de la crítica

literària, es produeix en "El Pobrecito Hablador" el 26 de març de 1832. Però en línies generals els seus escrits agafaven poc a poc un caire polític, amb un clar enfrontament a la monarquia absoluta i dels seus dictats de convivència social a l'estil de l'Antic Règim.

La seva postura crítica ja es detecta, segons Alejandro Perez Vidal, a:

> "... En la 'Carta segunda escrita a Andrés', de noviembre de 1832, el mencionado tema es abordado bastante directamente, a lo largo de todo el artículo; por otra parte, la virulenta observación de 'El mundo todo es máscaras' sobre 'lo que me esta prohibido' y las de la 'Carta última' y la 'Muerte de EL Pobrecito Hablador' sobre el frenillo que 'embarga a la lengua' del Bachiller son expresion pública de un enfrentamiento con la censura que debió de tomar muy diversas formas". (824)

El que no vol dir que no tinguessin riquesa literària i simbólica. La crítica literàrio-política tenia també components de crítica social, l'interessava l'evolució i la interpretació de la realitat social, en línies generals es detectava una decepció de la vida social i política que es vivia en el seu temps.

Probablement sigui veritat que:

> "Larra no cree realmente en 1832 - aunque lo diga- que 'hay cosas que no tienen remedio, y son las más'. Por el contrario, a lo largo de sus maravillosos artículos acaba de desarrollar una proclama entusiasta a favor de la cultura i de la educación ciudadana, como panacea universal para todos los males de la patria. Nos equivocamos si prestamos demasiada atención a la terrible frase: 'creo que de cualquier forma que sedigan las cosas es como si no se dijeran'.

> Porque justamente, la distancia que separa el Pobrecito Hablador del Figaro que escribe en 1835 es una pérdida progresiva de fe y de esperanza. Tenemos de este cambio un testimonio precioso de mutilaciones que el propio Larra impuso a sus escritos de 1832 al reeditarlos en 1835". (825)

Un exemple n'és "Casarse pronto i mal" (1832) i (1835), Larra a 1835 suprimeix fragments que es referien a l'educació, per exemple que es limiti a aprendre de l'educació de l'estranger:

> "... lo bueno, no lo malo, lo que está al alcance de nuestras fuerzas y costumbres, y no lo que les es superior todavía". (826).

Larra pareix que en els paràgrafs suprimits a 1835 reclama un tipus d'Educació més sòlida, però que no podia oferir el seu país i havia d'importar de l'Estat francès.

La visió que es troba als articles de la Col.lecció publicada a 1835, ens sembla manco pessimista, i aquests s'adapten a una realitat sócio-política diferent. Ja no ens ofereix expressions com aquesta, referida a l'educació de les jovenetes:

> "Pues, ¿y las muchachas, qué recogidas se criaban, en un santo temor de Dios, sin novelicas, ni operas, ni zarandajas? Verdad es que eran un poco mas hipócritas; ¡mire usted qué malo! A lo menos no daban que decir. En día, los libricos empiezan a alborotarlas los cascos, se acaloran, y al primer querido que concluye la obra que empezaron los libros, ¡paf! sólo el diablo sabe lo que anda; se le casan a usted, si es que se casan, poco menos que sin pedirle licencia". (827)

Inseguretat i desconfiança en el present, és la problemàtica que es reflectia en el diàleg, però també seguien pessimistes a 1835.

Carlos Seco Serrano pensa que encara que l'Educació és la solució de Larra: "Educación, instrucción. Sobre estas grandes bases se ha de levantar el edificio", (828) també és el principi de la seva desesperança del futur, i la poca confiança amb els seus contemporanis perquè duguessin a terme un projecte de convivència social d'acord amb les exigències del present de 1835.

Larra era conscient que després d'una llarga etapa d'esclavitud era molt difícil esser un home lliure, al manco en tota la seva plenitud, vegeu sinó "Jardines Públicos" a 1834, (829) i a 1835 era conscient que es vivia possiblement en una dinàmica de canvi històric i va escriure:

> "La España va a dar un gran paso, un pie todavía en el pasado, otro en el porvenir; está en el momento crítico de la transicion, transicion que pudiera ser tanto más brusca, cuanto ha sido más deseada y demorada. La reaccion sobrepujará acaso la accion". (830)

Vull insistir en que a la Col.lecció d'escrits publicats a 1835 o millor dit reeditats del "Pobrecito Hablador" ja no hi figuren articles com "Reflexiones acerca del modo de hacer resucitar el teatro español", com ens assenyala C. Seco Serrano, i que insistia en la importància de la instrucció i de l'educació en els següents termes:

> "Lo repetimos a voces: instrucción, educación...; instrucción sana, sí, religiosa, morigerada, pero instrucción en fin. Los enemigos de la instruccion